

Vincze Ferenc

DEȘERT

*Povestind despre bunicii mei*Traducere din limba maghiară și note de
Maria-Gabriela ConstantinLIMES
2023

Vincze Ferenc s-a născut în anul 1979, la Târgu-Mureș. Începând din 1989 trăiește la Budapesta. Este lector universitar la Facultatea de Litere (Universitatea Eötvös Loránd, Budapesta și Universitatea din Viena, Viena), unde predă cursuri de Literatură maghiară și română modernă, Literatură comparată și Benzi desenate.

A publicat numeroase studii pe teme de literatură comparată și volume coordonate despre relațiile româno-maghiare.

A lucrat ca redactor la revista literară *Napút*, secția critică (2005-2013), redactor la secția de proză a revistei *Kortárs*, redactor la revista de istorie literară *Irodalomtörténet*. Începând din 2016 este redactor-șef al revistei literare budapestane *Szépirodalmi Figyelő*.

A tradus din germană în maghiară romane de Benedict Wells, Peter Stamm, Johann Lippert, o dramă de Dimitré Dinev, scriitor austriac de origine bulgară.

Din română în maghiară a tradus romanul *Trimisul nostru special* de Florin Lăzărescu, publicat la Editura Geopen, Budapesta, 2009.

- Îmi povestești?
- Ce să-ți povestesc?
- Despre străbunicul.

Pilotul din Sitges desfăcu frânghia și motorul începu să vuiască în pupa vaporului. Pescărușii de pe apă, în căutare de resturi, zburară care încotro și poposiră puțin mai încolo, pe catargul velei din apropiere. Trăgând sirena de rămas-bun, vaporul cel roșu părăsi portul, iar zidurile albe ca neaua ale caselor aflate pe deal redară încă multă vreme ecoul.

Cuprins

I.....	7
II.....	25
III.....	39
IV.	60
V.	78
VI.	102
VII.	128
VIII.....	146
IX.....	166

I.

– Dimitri Herșkovici, dar spune-mi doar Dimitri, așa îmi spun toți, și tutuiește-mă liniștit, firește, pentru că *we americans*¹ așa obișnuim!

Așa începea. Mă refer la povestea lui Dimitri.

Trenul staționa de ceva timp la Salzburg, îndelung, pe îndelete, de parcă n-ar fi vrut să meargă mai departe, precum cel care s-a statornicit la casa lui. În difuzoare o voce anunță într-o germană elegantă, apoi în englezește că s-a detașat locomotiva trenului care pornește în direcția Linz. Se detașase și speranța unei plecări rapide.

Ne rămase așteptarea.

Exista posibilitatea de a cobori să cumperi un ziar, un sandviș, o chiflă, să te vânturi puțin prin oraș, pe

¹ Noi, americanii (în engleză, în original)

peron. Să lași bagajele, geamantanul, valiza, revista citită în pripă.

Gânduri răzlețe îmi apăruă, ciocnindu-se între ele; mă frământam. Atunci cobor, m-am hotărât pe neașteptate, înlătur totul cât colo și mă arunc în babilonia lingvistică ce se revarsă în valuri pe peronul austriac. Și chiar în clipa când m-am decis să cobor, mi-a apărut în gând o imagine: un compartiment de tren, un alt peron, piciorul, cum pășesc de pe ultima scară a trenului pe asfalt și pornesc, felul în care nu pricep o iotă și mă pierd printre oameni a căror limbă și gesturi nu le înțeleg, a căror privire mă omite cu nepăsare, în timp ce trec pe lângă mine, fără să observe măcar că sunt acolo.

Șovăiam.

De-a lungul coloanei m-a străfulgerat o furnicătură neplăcută, aproape arzătoare. Omul simte ceva asemănător atunci când, îndreptându-se dintr-o zonă liniștită, cu case, a orașului înspre piață, dindărătul unui gri-laj se ivește brusc un câine care își dezvelește fioros colții, îi curg balele urât mirositoare și doar gardul îl ține departe, este singura opreliște care îl reține să-și înfigă colții în trecător.

Toate acestea se petrecuseră în gara plină de forfotă a unui oraș zdrențuit, unde sosiserăm după o vacanță petrecută la mare. Trebuia să schimbăm acolo trenul, care urma să ne ducă mai departe, spre inima

țării. N-aveam nicio clipă de așteptat, legătura sosise, ne aștepta acolo, în gară, pe unul din peroanele din mijloc. Bunicul mă luase de mână, ridicase în aer valiza mai mică și ne-am croit drum prin mulțime. După ce ne-am găsit locurile, m-a așezat, mi-a dat un sandwich și a făcut cale întoarsă după bagaje. Eu stăteam în compartiment și mă holbam la peron. Era forfotă mare, unii aveau geantă de voiaj, alții nu, toată lumea era zorită. Sau își lua rămas bun. Iar bunicul care nu mai venea. Mi-am spus atunci că mă duc până la celălalt vagon, pesemne că nu se descurcă singur cu bagajele. Am traversat culoarul, oprindu-mă o clipă în dreptul ușii, apoi am pășit cu grijă pe peron. Era sfârșitul verii, parcă august, cămășile li se lipeau bărbaților de spate, lăsând câte o pată uriașă și rotundă de sudoare, ce apoi se prelinge de-a lungul șirei spinării în pantaloni, găsind șanțul îngust ce le despărțea dosul moale sau tare, curgând mai departe pe coapse, ca în cele din urmă să fie absorbită de materialul dur al pantalonilor. Mă rătăcisem.

Și când amintirea rătăcirii mă copleșește cu o dureroasă voluptate, obișnuiesc să mă trezesc. Visul durează doar până în acest punct, nicio clipă mai mult. O imagine încremenită: peronul înțesat de lume, fețe grăbite, piciorul care tocmai se pregătește să facă un pas, o valiză, și, acoperit de calea ferată, sunt prezent și eu.

Șovăiam.

Până la urmă, n-am mai cumpărat ziarul, nu m-am plimbat de-a lungul peronului, n-am mirosit crizantemele la florărie, nu m-am holbat la panoul electronic, n-am pășit de pe ultima treaptă a vagonului pe peron, ci m-am întors în compartiment și mi-am reluat lectura întreruptă a revistei pe jumătate citită.

Bărbatul înalt și tânăr se năpusti cu un elan nesăvilit în compartiment și își zvârlă grăbit valiza deasupra capetelor călătorilor. Până să apuc să mă uit mai bine la el, se postase deja în fața mea, cu spatele la direcția de mers și își aprinse o țigară ce împrăștia un miros greoi, necunoscut, care avea ceva insistent și agasant, amintind atmosfera podurilor prăfuite și a pivnițelor jilave. Trase cu nesăț din țigară, zâmbind mulțumit, apoi spuse în germană:

– Sunt Dimitri Herșkovici, dar spune-mi doar Dimitri, toată lumea așa îmi spune și tutuiește-mă, fi-rește, pentru că *we americans* așa obișnuim! O țigară? E țigară americană adevărată, mai precis din New York. Nu fumezi? Păi, sigur, sănătatea înainte de toate. Uitasem că voi vă îngrijiți de sănătate. Sper că nu te deranjează. Trebuia să-mi aprind una, în avion nu era voie, cât pe ce să crăp că nu m-au lăsat să fumez nici măcar o amărâtă de țigară.

Am pus deoparte revista, în fața mea stătea ziarul, căruia aproape că îi mai simțai mirosul proaspăt de

tipografie. Îl chema Dimitri Herșkovici și umplea zâmbind întreg compartimentul cu fum de țigară.

– A murit bunicul, continuă Dimitri rânjind, pe un ton de parcă ar fi anunțat rata de schimb valutar din acea zi dintre dolar și euro sau ar fi câștigat la pariuri de curse de cai. Pronunțase cuvintele într-un fel în care nu-ți puteai da seama dacă bunicul sau moartea acestuia era mai importantă. În sfârșit, bătrânul a dat ortul popii și sper să fie ultima oară când mă duc acolo, că m-am săturat al naibii de tare, *sorry*, să tot traversez în fiecare an rahatul ăsta de continent.

Dimitri suflă fumul de țigară.

– Așa e viața, *you know*, bătrânii se duc încet și nu mai trebuie să te duci să îi vezi, nu mai e nevoie să îi ascuți – Dimitri înșira pe rând locurile comune. Păcat, știa povești nemaipomenite și tot timpul nu făcea decât să povestească. În ultima vreme, nimic altceva nu-l mai interesase, *you know*, decât propriile istorisiri. Se așeza într-un colț al bucătăriei, pe scăunelul verde și în timp ce dormeam pe canapea, tot vorbea și vorbea, turuia ca o moară stricată. Asta îmi plăcea tare mult, *you know*. Să ațipesc în timp ce el povestește, să mă învelesc cu o pătură groasă și să-l ascult pe Dimitri, pentru că tot așa îl chema, cum repetă aceleași povești vechi, pe care odinioară mi le relatase și mama, și sora ei, despre iernile aspre, despre munții și văile Tescovinei. Acum s-a

isprăvit și asta, gata cu poveștile, nu mai sunt nevoit să le ascult, să mai merg, în curând voi uita totul.

Și Dimitri suflă fumul de țigară, care o vreme făcucă rotocoale deasupra noastră, învăluind întregul compartiment, din gri deveni străveziu, nevăzut, lăsând în urmă mirosul caracteristic și amintindu-mi de țigările pe care le fumasem cândva, cu mult timp în urmă.

Mai târziu, Dimitri scoase un album înnegrit, cu coperti groase, plin de pete de grăsime; când îl deschise, foile trosniră, îndoindu-se sub greutatea fotografiilor. Mi le arată ca pe niște relieve; era tot ce îi rămăsese de la bunicul lui. Atât, fotografiile alb-negru făcute cândva pe la mijlocul sau la începutul secolului, cine mai știe, căci Dimitri habar n-avea, tot ce știa era că acea carte fusese vârată pe fundul lăzii din colțul camerei și, odată, cu ocazia unei vizite, într-un moment când bătrânul nu era atent, Dimitri șterpelise albumul, sperând să câștige pe el ceva.

– L-am dus la anticariat, la cel mai mare din oraș, dar tipului nu i-a trebuit, zicea că nu e mare scofală, doar câteva fotografii șterse acolo, *you know*, dar nici eu nu-s fraier, l-am păstrat, poate îmi dau mai târziu ceva pe el, câțiva dolari și atunci îl vând. De atunci, îl tot car după mine, poate îi trebuie cuiva.

Dimitri suflă fumul de țigară.

Pe prima pagină e fotografia unei femei, în fundal se zăresc căruțe mari cu prelate de târg, așezate în cerc, în fața lor sunt animale, vaci, cai, oi, câțiva precupeți, poate tocmai se târguiesc pe calul acela mic și îndesat, care pare roib, căci dau mâna, pesemne că au și căzut la învoială, dar poate că doar își dau binețe, strângându-se călduros de mână, cum fac geambașii; la stânga doi puradei fugăresc o găină, care, de speriată ce e, și-a deschis larg aripile, mai-mai să se ridice în aer, fugă disperată, dar pare că n-o s-o prindă niciodată, de acum o să fie mereu între ei distanța de jumătate de metru, veșnicia însăși, posibilitatea liniștitoare și totodată prevestitoare de rău a evadării. Basmăua înflorată care acoperă capul femeii – se zăresc pe ea modelele mitite, cândva colorate, acum șterse, cenușii –, îi ține părul laolaltă, câteva șuvițe rebele apar totuși, de parcă n-ar fi reușit să-și netezească bine părul înainte de fotografiere, fiindcă se vede că s-a pregătit; privește în aparat cu o privire serioasă, aproape rigidă, parcă fără tragere de inimă, ca cineva care nu-și dorește tot tărăboiul ăsta pentru atâta lucru, asemeni unui indian care se teme că minunea care strălucește preț de o clipă o să-i fure sufletul, ori ca cineva cuprins de spaimă că o să fie înghițit de învălmășeala târgului. Adânciți în orbite, ochii migdalați ai femeii privesc mijind, își strânge și buzele groase, aproape că nu se mai zăresc, iar chipul, care cu

trecerea anilor a început să se rotunjească, este prelung, probabil smead, întunecat.

– Asta a fost bunica mea, spuse brusc Dimitri, arătând spre fotografie. Cel puțin așa zicea bunică-meu, pentru că n-am văzut-o niciodată și nici lui nu puteai să-i dai mereu crezare. Mi-a explicat el ceva, *you know*, cum o scăpase el dintr-o tabără sau ce-o fi fost, și că pe bunică-mea și înainte de asta o răpise cineva. Tu crezi una ca asta? Pe bune! Să nu ne fie cu supărare, dar *we americans* nu credem așa ceva!

Și Dimitri suflă ușurat un nou val de fum în aer și lumii nu îi era cu supărare.

Am tăcut adânc despre convingerile mele, fiind incredințat că povestea cu răpirea era adevărată, pentru că femeia din fotografie avea ceva, în ochi îi lucea o adâncime stranie, de neînțeles, care trebuie să-i fi vrăjit pe bărbați. L-a fermecat și pe bătrân – după cum reieși din chicoteala lui Dimitri junior – un bărbat de înălțime medie, uscățiv, îmbrăcat în haină militară, ce se fălea în următoarea fotografie lângă un cal mic de statură, mocănesc, ținând o carabină în mână.

După ce am lăsat orașul în urmă, ne apropiam încet de Viena, și undeva, în apropiere de Amstetten, Dimitri mai suflă o doză mare de fum, apoi își trase haina pe el și adormi. Trebuie să fi avut un somn liniș-

tit, respira egal, inspira, expira, fără să sforăie, dormea aproape fără zgomot, lăsându-mă cu bătrânul, cu roibul său mocănesc și cu lacurile întinse ale Austriei de Sus. Și cu mirosul său străin, insistent și supărător.

Trenul traversă în liniște, aproape pe neobservate, pădurea și când am ieșit, s-au mărit brusc distanțele; la orizont se zăreau piscuri înalte, de un albastru închis, apoi văi și dealuri de un verde închis; era liniște, mici drumuri șerpuiau cenușiu, cu o nesocotință jucăușă printre dâmburi, ca să lege între ele case împrăștiate. Un păstor își păzea vacile, mai încolo erau câteva capre, apoi, după o lungă cotitură arcuită, spre dreapta au apărut căprioare. Cerbi tineri pășteau, puțin mai departe erau ciute și pui de căprioară. Apoi iarăși am văzut doar creasta munților ce se pierdeau în albastrul tot mai întunecat. Dincolo de drum se întindea o pădure, apoi se ivi o stâncă mare, nicăieri nici urmă de om, trupul costeliv de bărbat se decupează în fotografie, acoperind o parte a desişului. Bărbatul își odihnește mâna scurtă pe gâtul calului său huțan, pare că-l îmbrățișează, puțin că se sprijină. Are fața umbrită, pielea smeadă, fără riduri, este întinsă, netulburată, precum suprafața calmă a apei, nici urmă de sentimente, doar în priviri i se zărește o încredere fără margini. O certitudine, pentru că, așa cum spuneau vechi grămățici cronicari, cel care își alege calul, își decide soarta.

Capul bătrânului Dimitri e acoperit de o șapcă înaltă cu cozoroc, în vârf are un pliu, la dreapta nasturi, în față are o mică tăietură, iar deasupra nasturelui o floare cu multe petale, lângă ea o insignă. E cu neputință să distingă ce înfățișează, dar este acolo. Sub tunica militară poartă o cămașă cu pătrățele, i se zărește gulerul șifonat, iar din pantalonii bufanți militărești îi iese cămașa la brâu. Bocancii însă sunt strâns legați, șireturile sunt puse în cruce, aproape așa cum trebuie să fie. Arată ca un soldat care a primit repaus, de parcă n-ar fi niciun superior în zonă. În spatele lui se întinde pădurea, deasupra sunt stânci, și el, cu îmbrăcămintea lui în neorânduială. E mai degrabă dezordonat, de la un soldat te-ai aștepta la mai mult. Cel puțin de la el.

Dimitri dormea.

Urmau câteva pagini goale de album, apoi alte fotografii, una ruptă pe margini, făcută pe orizontală cu două fețe, mai degrabă două fete bătrâne, dintre care una semăna în mod izbitor cu americanul care sforăia în fața mea. Păreau să fi fost surori, statura lor trăda o anumită ținută, eleganță, altminteri erau uscățive și pipericite. Una dintre ele purta ochelari de soare ieftini, cu ramă groasă, pentru copii, însă în afară de asta erau îmbrăcate aproape identic. Fotografia trebuie să fi fost făcută cândva, toamna târziu. Femeile se află într-o

grădină, în spatele lor e o bancă acoperită de frunze, copacii sunt golași, pe fundal se vede un pridvor pierdut în negură, iar în ciuda frigului, îmbrăcămintea lor este simplă, sunt în rochii cenușii de pânză, cu guler alb, poartă sandale scâlciate, iar pe cap câte o bonetică care freamătă, asemeni celor purtate de niște fanatici religioși. În ochi au o licărire firavă, în care se oglindește nesiguranța sosirii sau a plecării, de parcă tocmai ar fi ajuns și cineva le-a fotografiat ca să immortalizeze clipa petrecută în grădină sau, dimpotrivă, sunt pe cale să plece și aceasta este ultima imagine, menită să fie amintirea casei în care au crescut și unde și-au petrecut anii copilăriei, demult trecute. În poză se simte că ceva s-a petrecut sau este pe cale să se petreacă; se vede din atitudinea lor nefiresc de încordată, din felul în care fixează cu spatele drept căutătura impudică a obiectivului, schițând un zâmbet silit, aproape rânjet, care le condensează vădita neliniște în nemișcare immortalizată.

Mama mea trebuie să fi stat așa pe peronul gării aceleia occidentale, în învălmășeala de după sosire, holbându-se când la fațada binecunoscută a vagoanelor, când la foiala mulțimii necivilizate. În ochii mamei se cuibărise spaima. Aia nu mai e, asta încă nu e. E o stare aproape de nerezolvat, privirea tatei avea să trădeze mai târziu asta, aceeași spaimă, aceeași neputință care după douăzeci de ani avea să se amestece cu o nemiloasă

amarăciune și ironie. În poveștile lor prezentul dispărea, de parcă nici n-ar fi existat, doar ramificațiile întortocheate ale trecutului șerpuiiau și după trecerea atâtor ani, necunoscuți uscățivi și piperniciți, precum surorile în fotografiile alb-negru ale lui Dimitri Herșkovici, mergeau de colo-colo, cu o viață care totuși se îngroșa, luând adesea proporțiile unui întreg roman.

Iar Dimitri dormea.

Urma o poză făcută pe verticală, mototolită și în curând gara Westbahnhof, afară se zăreau când fabrici, când cartiere de blocuri, înăuntru bătrânul Dimitri căsca din nou ochii în fața camerei de fotografiat, puțin stângaci, așa cum obișnuiesc oamenii înalți și puternici, neînțelegând la ce folosește toată tărășenia, căci nu e altceva decât o drăcovenie selectă, pentru oamenii înstăriți. Pe chip are întipărit un zâmbet forțat, se sprijină pe o bătă de proporții, pe care greutatea o afundă în pământ, nici urmă de haina militară de altădată, e îmbrăcat într-o cămașă lungă, cu mâneci largi, peste care poartă un pieptar din piele de oaie, pe umăr are o desagă uriașă sau ceva ce pare să fie desagă, în spatele lui se zăresc copaci, o pajiște devenită brusc abruptă.

Afară copacii dispărură, tufișurile, se răriră și cartierele de blocuri, fabricile, zărindu-se doar contururile unor clădiri în depărtare și nesfârșitele șine ce pornesc în toate direcțiile, din megafoane se auzi din nou Wes-

tbahnhof, Westbahnhof, mecanicul de locomotivă își luă la revedere, urându-ne cu vocea lui amabilă și melodioasă călătorie plăcută în continuare și în sfârșit Dimitri se trezi.

– Fotografia a fost făcută, pare-se, pe vremea când bunicul a cunoscut-o pe bunica în iarmaroc, spune arătând cu degetul pe următoarea pagină a albumului. Acolo e băta bătrânului, se află și azi în șură, dacă nu i-o fi dat cineva foc. Mergea cu băta peste tot și, la nevoie, o și folosea. Bunicul meu nu era un om sperios, *you know*, era un adevărat Herșkovici, toată lumea știa asta.

Era o fotografie înnegrită de timp, din iarmaroc, pusă într-o ramă ovală, în josul imaginii apare numele fimei, Kindl, în mijloc e bărbatul cel vânjos, poza e făcută până la genunchi, ține băta în mână, îndărătul lui e mulțimea, bărbați și femei, în fundal se zărește chiar și silueta ursarului, care tocmai trage afară din cadru, tras cu un lanț, jigăritul urs brun. Pe chipul lui Dimitri cel vârstnic se vede același zâmbet forțat, ca în pagina precedentă; se hlizește eternității.

– Un adevărat Herșkovici, își purta cu mândrie numele, mai adăugă Dimitri în timp ce își aprinse o nouă țigară, învăluind aproape numaidecât întreg compartimentul în fum.

– Îl cumpăr am spus brusc, îndemnat de un imbold lăuntric, de neînțeleas care m-a suprins și pe mine. Simțeam că am nevoie de album, că îmi trebuie fotografiile acelea și că voi avea nevoie de amintirile îngălbenite de timp ale lui Herșkovici, dacă vreau să duc la bun sfârșit sarcina pe care o promisem.

– Cât dai pe el ? mă întrebă Dimitri fără să clipească și se vedea că regreta amarnic că fusese cât pe ce să-l dea pentru câțiva dolari, cu puțin timp mai de vreme.

– Cât ceri pe el ? i-am răspuns tot cu o întrebare, evitând capcana întinsă, mai bine să zică el un preț, decât să dau eu, din generozitate, o sumă mai mare decât mi-ar fi cerut.

Căzu pe gânduri.

– Cincizeci de dolari – spuse întrebător privindu-mi încordat fiecare gest, puțin nesigur, că poate subestimează marfa.

– Fie – am încuviințat ușurat, fiindcă mă așteptasem să spună mai mult, și pentru că nu reușisem să deprind tertipurile târguielii de la bunicul meu. În zadar mă luase cu el de fiecare dată la piață, nu sufeream târguiala, nu suportam să aștept ca cei doi să cadă la învoială, pentru că bunică-meu făcea asta în mod magistral, de-ai fi zis că mergea la piață doar ca să se târguiască cu oameni bine exersați. Și când celălalt lăsa la jumăta-

te de preț varza, bunicul punea frumos înapoi totul pe tarabă, pentru că, spunea, căpățânile de varză sunt prea moi, au frunzele cam fărâmițate. În asemenea momente, simțeam că mă înghite pământul de rușine, dar era vădit că era ceva care mă deranja numai pe mine în întreaga piață, căci după ce vociferau, toți se linișteau și până la urmă se învoiau și, pe deasupra – iar asta era ceva ce chiar că nu pricepeam – toată lumea era mulțumită. Uneori, când bunicul n-avea timp, mă trimitea singur la piață și mă dăscălea: cât să cer pentru roșii, cât pentru ardei și celelalte. De regulă, mă duceam și cumpăram de la prima tarabă ce aveau. La întrebarea câte unui țaran nu spuneam decât *fie*, apoi acasă le povesteam că din preț m-am târguit atât și au lăsat atât și atât, și toată lumea era fericită, era liniște.

– Fie, am încuviințat și am și dus mâna la portofel, apoi i-am numărat lui Dimitri cincizeci de dolari în palmă.

El a numărat banii, apoi i-a îndesat în portofelul scos din buzunarul din spate al pantalonilor. Părea puțin uimit că mă învoisem așa ușor la preț, poate că-i părea puțin rău de sumă, dar nu spuse nimic, își aranjă banii și puse totul la loc.

– Aș lua o fotografie cu mine, spuse și zicând acestea deschise albumul ce se afla lângă mine. Căuta ceva, tot răsfoia albumul, trecu peste surorile cele coste-